

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Ottoman Literature Studies

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Sayı 30, İstanbul 2023, 86-112

16. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN AZMÎ MUSTAFA EFENDİ'NİN YAZDIĞI MANZUM BİR TIP ESERİ: *RİSÂLE Fİ'T-TİBB*

Nuray Demir Öztürk

Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Eski Türk Dili Anabilim Dalı, (demirnurayozturk@gmail.com).
ORCID: 0000-0003-4751-9056./Dr., Bandırma Onyediy Eylül University Humanities and Social Sciences Faculty
Turkish Language and Literature Department

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 15.02.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 08.04.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.06.2023

Yayın Sezonu: Bahar

Atıf/Citation

Demir Öztürk, Nuray (2023), "16. Yüzyıl Şairlerinden Azmî Mustafa Efendi'nin Yazdığı Manzum Bir Tıp Eseri: Risâle Fî't-Tıbb", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 30, 86-112.

Demir Öztürk, Nuray (2023), "A Poetic Medicine Work Written by Azmî Mustafa Efendi, a 16th Century Poet: Risale fî't-Tıbb", *Journal of Ottoman Literature Studies*, 30, 86-112.

*Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.*

16. Yüzyıl Şairlerinden Azmî Mustafa Efendi'nin Yazdığı Manzum Bir Tıp Eseri: Risâle fi't-Tıbb

Özet

Anadolu sahasında kaleme alınan eserler muhtevalarına göre çeşitlilik gösterdikleri gibi şekil açısından da farklılıklar göstermektedir. Yazılan herhangi bir eserde, eserin konusu çoğu zaman şeklini belirleyici bir unsurdur. Dolayısıyla bilimsel içerikli eserlerde de tercih edilen şekil genellikle nesirdir. Ancak akılda kolayca kalması ve kafiyenin gücü zaman zaman muhtevası bilimsel olsa bile kişileri manzum bir biçimde yazmaya teşvik etmiştir. Bilimsel içerikli eserlerden tıp konulu eserlerin de çoğunluğu nesirle yazılmış olmasına rağmen içerinde nazım-nesir karışık ve tamamen manzum biçimde olanlar da vardır. Şairler veya hekim şairler tarafından yazılan bu manzum tıp metinlerinden bir örneğini de 16. yüzyıl şairlerinden Azmî Mustafa Efendi vermiştir. *Risâle-i fi't-Tıbb* adını verdiği tıp konulu bu kısa manzum eser mesnevî, kaside ve gazel nazım şekilleriyle kaleme alınmıştır. Eserin giriş kısmında Azmî Mustafa Efendi, sözünü kısa tutmak suretiyle birçok hekim tarafından yapılan hap, macun ve ilaç terkiplerinin olduğunu bunların da çeşitli hastalıklara iyi geldiğini söylemiştir. Bunları başlıklar halinde zikrederek insanlara faydalı olmayı ve hayır dua almayı dilediğini belirtir. Azmî Mustafa Efendi ayrıca metin içinde Kanuni'nin veziri Ayas Paşa, Sarhoş Bâlî, Emir Sultan, Akşemseddin gibi devrin önemli kişilerinden rivayetle aktardığı devalara da yer vermiş ve ismini zikrettiği hapların, macunların, ilaçların faydalı yönlerini belirttiikten sonra nasıl yapılacağı, içeriğinin hangi devalardan oluştuğuna değinerek kullanım şekli ve miktarını da söylemiştir. Çalışmamızda ilk olarak Azmî Mustafa Efendi'nin hayatına kısaca değinilmiş ve yazmış olduğu *Risâle-i fi't-Tıbb* eseri hakkında bilgi verilmiş ardından *Risâle-i fi't-Tıbb*'in Arap harflerinden Latin harflerine aktarımı yapılmış ve metnin sözlüğü eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azmî Mustafa Efendi, Tıp, Manzum, İlaç Terkibi, Macun.

A Poetic Medicine Work Written by Azmî Mustafa Efendi, a 16th Century Poet: Risale fi't-Tıbb

Abstract

The works written in the Anatolian field vary according to their content as well as in terms of form. In any work written, the subject of the work is often a determining factor in its form. Therefore, the preferred form in scientific works is usually prose. However, its easy to remember and the power of rhyme encouraged people to write in verse, even if the content was scientific from time to time. Although the majority of his poems on medicine, which are scientific works, are written in prose, there are also some in verse-prose mixed and completely in verse form. Azmî Mustafa Efendi, one of the 16th century poets, gave an example of these verse medical texts written by poets or physician poets. This short verse work on medicine, which he named *Risale-i fit-Tıbb*, was written in mesnevi verse. In the introductory part of the work, Azmi Mustafa Efendi kept his word short and said that there are pills, pastes and drug preparations made by many physicians and these are good for various diseases. Mentioning these under headings, he states that he wishes to be useful to people and to receive blessings. Azmi Mustafa Efendi also included in the text the remedies he narrated from the important people of the time, such as Kanuni's vizier Ayas Pasha, Sarhosh Bali, Emir Sultan, Akşemseddin, and after mentioning the beneficial aspects of the pills, pastes and drugs he mentioned, by mentioning how to make them and what remedies they contain. He also told the type and amount of use. In our study, firstly, Azmî Mustafa Efendi's life was briefly mentioned and information was given about his *Risale-i fi't-Tıbb* work, then the translation of *Risale-i fit-Tıbb* from Arabic letters to Latin letters was added and the dictionary of the text was added.

Keywords: Azmi Mustafa Efendi, Medicine, Poetry, Pharmaceutical Composition, Paste.

Giriş

Osmanlı sahasında kaleme alınan tıp metinleri şekil itibarıyla (mensur ve manzum, mensur-manzum karışık) çeşitlilik göstermektedir. Sanat yapmaktan uzak ve bilgi vermenin esas olduğu tıp metinlerinde tercih edilen şekil yaygın olarak nesirdir. Ancak bazı şairler ya da hekim şairler tıp muhtevalı eserleri kaleme alırken manzum biçimde yazmayı da tercih etmişlerdir. Diğer taraftan manzum-mensur karışık biçimde kaleme alınmış eserler de söz konusudur.

Kanûnî Sultan Süleyman (ö. 974/1566) dönemine kadar ayrı bir medresede eğitime tâbi olmayan hekimler din, hukuk, edebiyat, felsefe ve tıbbı hep beraber okumuştur (Veli Behçet 1967: 13). Dolayısıyla aldıkları bu ortak eğitimin neticesinde ve varsa yetenekleri, istekleri ölçüsünde de tıpla birlikte diğer ilimlerle meşgul olmaya devam etmişlerdir. Şair hekimlerin manzum metinleri kaleme almasında böyle bir tesirin olmasının yanı sıra akılda kalıcılığın kafiyelerle arttırılmak istenmesi de bir diğer önemli sebep olabilir (Doğan 2016: 455).

Türk edebiyatında manzum yazılmış tıp metinlerinin ilk örneği Ahmedî'nin (ö. 815/1412-13) *Tervîhü'l-Ervâh*'ıdır. 1403-1410 yılları arasında yazılmış olan bu mesnevi ilk olarak Emîr Süleyman'a (ö. 813/1411) ardından bazı ilavelerle I. Mehmed'e (ö. 824/1421) sunulmuştur (Kut 1989: 165-167). Yine şairliği ve hekimliği ile bilinen Nidâî (ö. 1534'ten sonra) halkın gündelik hayatta karşılaştığı problemleri hemen çözebilmesi ve kolaylıkla okunup anlaşılabilmesi için manzum biçimde *Dürr-i Manzûm* isimli eserini mesnevî nazım şekliyle kaleme almıştır (Ay 2000: 20-21). Ünlü hekim Sabuncuoğlu'nun (ö. 873/1468'den sonra) öğrencisi olan Muhyiddin Mehî de, Hacı Paşa (ö. 827/1424 [?])'nın *Müntehab-ı Şifâ* isimli eserini uzun ve öğrenilmesi güç olduğundan manzum hale getirerek eseri özetlemiştir (Kaya 2008: 30). Yine, Siyahî Karamanî Larendevî (ö. 1616'dan sonra) genel anlamda farmakolojiyle alakalı olan *Mecmâ-i Tıb* isimli eserini manzum bir biçimde yazmıştır (Akkuş 2008: 7). Çalışmamıza konu olan *Risâle fi't-Tıbb* isimli eser, Azmî Mustafa Efendi tarafından manzum bir biçimde kaleme alınmıştır. Makalede önce kısa bir biçimde Azmî Mustafa Efendi'den bahsedilmiş ardından *Risâle fi't-Tıbb*'in nüshalarına, muhtevalarına ve şekil özelliklerine değinilmiş *Risâle fi't-Tıbb* metni Latin harflerine aktarılmış ve sözlüğü yapılmıştır.

Azmî Mustafa Efendi

Azmî mahlasıyla şiirler yazan Mustafa Efendi, Priştinelidir, Sürmeli kadın lakabıyla tanınmış olup Nuhî ile Levhî'nin kardeşidir (İpekten vd. 1988: 61). Nuhî divan kâtibini iken Azmî onun öğrencisi idi, Kanunî'nin oğlu Şehzade Sultan Mehmed (ö. 950/1543) Manisa'ya sancağa çıktığında Azmî onun mutfak kâtipliğini yapmıştır (Kılıç 2018: 463). Şehzadenin vefatından sonra İstanbul'a gelmiş, kâtiplik yerine bölüğe yazılmıştır, akli melekelerini yitirdikten sonra ise emekli edilmiş (Sungurhan 2017: 556) ve ölünceye kadar İsfendiyarlı Mustafa Paşa'nın himayesinde kalmıştır (Kılıç 2018: 463). Esrar Dede, Azmî'nin Mevlevî olduğunu söylemiştir (Genç 2000: 363). Onun tezkirelerde geçen şiirleri dışında tek eseri tıbbı dair manzum bir biçimde kaleme aldığı *Risâle fi't-Tıbb*'tir.

Risâle fi't-Tıbb'ın Nüshaları

Eserin iki nüshası bulunmaktadır. İlk nüsha İstanbul Üniversitesi TY, nr. 7129/2'de bulunur. *Risâle fi't-Tıbb*, 32b-42b varakları arasındadır. Satır sayısı 19 olup nesihle yazılmıştır. Eserin adı bu nüshada *Risâle-i 'Azmî Efendi fi 'İlmi't-Tıbb* şeklinde geçmektedir. İstinsah tarihi yoktur.

İkinci nüsha, Süleymaniye Ktp. Lala İsmail, nr. 389/4'te bulunur. *Risâle fi't-Tıbb*, 115b-123b varakları arasındadır. Satır sayısı 23 olup nesihle yazılmıştır. Bu nüshanın da istinsah tarihi belli değildir. Eserin adı bu nüshada *Hazâ Risâle-i 'Azmi Efendi fi't-Tıbb* şeklindedir. İstanbul Üniversitesi nüshasıyla farklı olan hususiyetlerine dipnotlarda yer verilmiştir.

Risâle fi't-Tıbb'ın Muhtevası

Eserin mukaddime kısmına Allah'a övgüyle başlanmıştır. Peygamber'e ve ailesine salat ile selam getirildikten sonra ilm ve hikmetle her derdin devasına ulaşılacağı ifade edilmiştir. Allah'ın insanı zıtlıkların birleşiminden yarattığına ve cehaletle hem kişilerin hem de halkın kendisine zarar vermemesi gerektiği söylenir; dört unsur olan hava, toprak, su ve ateşin herhangi birinin bozulmasıyla ise birçok hastalığın meydana gelebileceği; bu hastalıkların tek tek adının zikredilmesi sözün uzamasına sebep olacağından, en iyisi sözün uzatmadan her derdin devası için hekimlerin macun ve hap yaptıkları belirtilerek terkiplere geçilmiştir.

Mesruditus terkipler kısmında ismi zikredilen ilk hekimdir. Kendisi, Yunanlı olup tecrübesiyle herkesin kullanabileceği, içinde birçok devanın yer aldığı ve kendi adını verdiği bir macun yapmıştır. Macununun içinde saymakla bitmeyecek kadar çok fayda vardır; herhangi bir kimseye öldürücü bir zehreden zarar gelmişse macun zehri hemen yok etme özelliğine sahiptir. Tiryak-ı farukla eşdeğerdedir; akrep ve yılan sokmasına, göğüste olan balgamın temizlenmesine, cinsel arzuyu arttırmasına, bağırsakta olan ağrıların giderilmesine, anne karnındaki düşüğü engellediğine, taunu mahvettiğine, temreye iyi geldiğine, yetmiş iki türlü hastalığa şifa verdiğine ve macunların sultanı olduğuna değinildikten sonra macunun bileşenlerinden bahsedilmiştir. Onar dirhem mürrisafi, safran, katran köpüğü, zencefil, kırfe, kufa hapi, sümbül-i tıbb, turunç, tarçın, afyon, kitre ve zidvar; sekiz dirhem karabaş otu, pelesenk odunu, günlük, Mekke ayruğı, yer çamı, hamatura, topalak, kına, sarı yonca, başbiberi, cavşır otu, sakız termenti, aspir, yaban narı sıkındısı, tilki taşığı; yedişer dirhem biber, karabacak, sorıncan, günlük, yaban havucu tohumu, pelesenk yağı, kurtluca, büyük eşek turbu, Hint sümbülü, pelesenk hapi, aselbent sakızı, koç boynuzu, horozgözü; beşer dirhem Karaman kimyonu, sakız, sedef, yabani maydonoz, rezene tohumu, çadır uşağı zamkı, Hint sümbülü ile kırmızı gül yaprağı, taze otlar; üçer dirhem kılıç otu, akasya, kızıl boya kökü ve dağ üzümü kökü, kası zamkı, mühür mumu, anason, egir, kediotu, yabani havuç ve kereviz yağıyla olmak üzere bütün bu sayılanların tamamının altmış beş devadan oluşan bir terkiibi meydana getirdiği belirtilmiştir.

Bu kısmın ardından zamkların sanatının anlatımına yer verilir sonrasında kufa hapının özelliklerinden bahsedilen bölüm gelir. Mesr şarabının özellikleri ve içeriğine de değinilip nuşadur macununun Hind kökenli olduğu ve terkiбинin birçok hastalığa şifa verdiğini anlatılmıştır.

Bursalı Emir Sultan'ın (ö. 833/1429 [?]) (Algül ve Azamat 1995: 146-148) yaptığını söylediği bir macuna geçilir. Bu macunun gönüllerde dert bırakmayacağını, tauna, kulunca, nıkrise, baş ağrısına, ağız kokusuna ve cimâ karşı faydalı olduğuna; insanın rengini pembeleştirdiğine ve sözlerini etkili kıldığına değinilerek macunun nelerden oluştuğu sıralanmıştır. Günlük, çekirgeyağı, zencefil, topalak, biber, sümbül, küçük hindistan cevizi, tarçın, başbiberi, rezene, safran, sakız, kakulaotu, havlincan, tilki taşığı, itkasarı, zidvar, yeni anason, hasalban, kuyruklu biberden beşer dirhem alıp bir havan içine koyup kereviz tohumu ve öd ile havuç tohumundan ikişer dirhemi de ekleyip oğulotu tohumu, afyon ve çıyanotundan on beşer alınarak iki misk kesesinden misk de eklenerek bunların dövülüp iki ecza balla yoğurularak macun haline getirileceğini beş dirhem de esrar koyularak terkiбин hazırlanmış olacağı anlatılır.

Bundan sonraki kısımda Kanunî'nin veziri Ayas Paşa (ö. 946/1539)'nın (Kütükoğlu 1991: 202-203) hazırladığı macuna yer verilir. Ayas Paşa'nın halk içinde bu macunla meşhur olduğu söylenir. Bütün tabiplerin nüshalarından toparlayarak ve Danyal'ın nüshasından derleyerek bunu yazdığını belirtir. Günde bir kez yiyeni dokuz dolandıracağını, özellikle cimâya faydalı olduğu bilgisine yer verilir. Kırk tonuzlan böceğini toplayıp sirkeye koyup bir çömlekte bekletip hikmet kiliyle kapak yapıp kapatıp sıcak at pisliğini yanına gömüp kırk gün orada bekletildikten sonra sirkeден çıkarıp ıslatıp otuz erkek serçeyi boğazlayıp beyni ve kanlarını da alıp böceklerle aynı kaba koyarak kapta bunları karıştırıp döverek içine zencefil, tarçın, güzel kokan misk, zaferan, hindistan cevizi, biber, öd ağacı, karanfilden beşer dirhem alıp hepsinden ezerek iki ecza bal katıp kabuklu fındıktan fazla yemenin ve üstüne de bir tas şeker şerbeti içmenin hoş lezzet sağlayacağını söyleyerek macunu tarif etmiştir.

Bu kısmın da ardından dimağı temizlemeye yarayan macundan ve içeriğinden bahsedilip Câvidanî macunu hakkında bilgi verilir. Sonrasında Çûb-ı çînî macununun nezleye, baş ağrısına, barasa, göz kararmasına, diş ağrılarına, basura ve birçok hastalığa faydalı gelmesinden ve içeriğinden söz edilmiştir. Mukavvi ve müferrih macununa da değinilmiş ve müferrih hapına geçilmiştir. Müferrih hapının bileşenleri sıralandıktan sonra Yakutî terkbine geçilmiş ve Calinus'un sözü olan bu terkbın akli ve hafızaya iyi gelmesinden, gözün parlaklığını arttırmasından, vebadan korumasından söz edilerek içeriği sıralanmıştır. Mukavvi macun başlığında ise yürekte kederden eser kalmayacağından, hazma iyi geleceğinden, insanı gençleştireceğinden söz edilerek macunun yapımı anlatılmıştır. Bedel hapi başlığında yiyenin gam ve kederden uzak olması yanı sıra nasıl yapıldığını da yer verilmiştir.

Bellut macununun Akşemseddin'den nakledildiği söylenmiştir. Sancıya, kulunca, vesveseye, idrar kaçırmaya iyi geldiğini, gözün nurunu arttırdığı ve çocuğu olmayana karşı da etkili olduğu söylenip içindekilere geçilmiştir: Beşer dirhem zencefil, kırkboğum, havuç tohumu, soğan tohumu, ısırgan tohumu dikenli, kakulaotu; üçer dirhem başbiberi, tarçın, küçük hindistan cevizi, kasıkotu, günlük, kuyruklu biber, karanfil; yirmi dirhem havlincan ve çörek otu, ikişer dirhem safran ve sakız; altmış dirhem meşe unu ve yüz yirmi dirhem kavrulmuş buğday ununun her birini ayrı bir kapta dövüp macun yapılarak üç ecza bal ve küçük hindistan ceviziyle sabah akşam yemenin faydalı olacağı söylenir.

Müferrih ve mukavvi macunun bileşenlerinin sıralandığı başlıktan sonra Ebu Muhyî'nin yaptığı göz ilacına geçilmiştir. Nice yıllık akı gözden sileceği söylendikten sonra dört yüz altına Hotenli bir üstattan içeriğinin alındığından ve yapılışından bahsedilmiştir. Mukavvi yakutî macununun hafızaya iyi gelmesinden, gözün parlaklığını arttırmasından, bahaka iyi gelmesinden ve yapılışından sonra Hafız macununa geçilmiştir.

Rahîkî (Murat 2013) macunu başlığında ise içeriğinde sekiz dirhem sütleğenotu, oğulotu, bengilikotu, benefşe, kahr ödü, kuyruklu biber, miskotu, sakız, kakula, karanfil; altı dirhem safran, bengiliotu; on ikişer dirhem beyaz biber ve kırk dirhem afyonu bir kap içinde dövüp üç ecza saf balla macun edilip kullanılmasının faydasından söz edilir.

Sonraki terkipte ise İbn Sînâ macunlarının tariflerine ve ardından ise Sarhoş Bâlî'den (Azamat 1992: 20) naklettiğini söylediği bir macun terkbine yer verilmiştir. Bu terkipte bir dirhem hacılotu, iki dirhem karanfil, iki laden, iki dirhem sütleğen, altı dirhem zencefil, bengilikotu ve anduz otundan dörder dirhemi bir kabın içine koyup ayrı ayrı bir araya getirdiğini ve iki ecza balla karıştırıp bu macundan yarım miktar yenebileceği söylenmiştir. Diğer terkipler bedel hapi, kabızlık hapi, müşhil hapi, baş ağrısı için macun, sarılık için ilaç, basura macun, öksürük hapi, nefes darlığına macundan oluşup bunların içerisinde ilaçların yapımı, kullanım şekli gibi bilgilere yer verilmiştir.

Risâle fi't-Tıbb'ın Şekli Unsurları

Eser mesnevî, kaside ve gazel nazım şekilleriyle yazılmış olup 348 beyitten müteşekkildir. Metinde dört farklı vezin kullanılmış olup kullanıldıkları yerler ve kalıplar şu şekildedir:

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün	Giriş, Ma'cün-1 Tenkıye-i Dimâğ, Kuhl-1 Ebü Muhyî, Şıfat-1 Berş-i Hâfız, Ma'cün-1 Bedel, Habb-1 Müshil, Devâ-yı Şikâk, Ma'cün-1 Zik-i Nefes
Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün	Ma'cün-1 Muḳavvî, Ma'cün-1 Cāvidānî, Ma'cün-1 Çüb-1 Çinî, Habb-1 Müferrih, Terkîb-i Yākütî, Ma'cün-1 Muḳavvî, Habb-1 Bedel, Ma'cün-1 Bellût, Ma'cün-1 Muḳavvî ve Müferrih, Ma'cün-1 Yākütî-i Muḳavvî, Nüşha-yı Berş-i Rahîkî, Nüşha-yı Berş-i İbn Sînâ, Habb-1 Bedel, Habb-1 Kâbız, Habb-1 Su'âl
Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün	Ma'cün-1 Muḳavvî ve Müferrih
Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün	'İlâc-1 Yeraḳân ve Ma'cün-1 Bevâşir

Sonuç

Bu çalışmada, 16. yüzyıl şairlerinden Azmî Mustafa Efendi'nin *Risâle fi't-Tıbb* isimli eseri incelenmiştir. Eserin bilinen iki nüshası karşılaştırılarak Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmıştır. İki nüsha arasında karşılaştırılma yapıldığında vezin ve anlam olarak Lala İsmail nüshasının daha doğru olduğu tespit edilmiştir. *Risâle fi't-Tıbb*'ta mesnevî, kaside ve gazel nazım şekilleriyle aruzun dört farklı kalıbı kullanılmıştır.

Tıp muhtevalı eserlere bakıldığında genellikle nesirle yazılmış oldukları görülmesine rağmen Azmî Mustafa Efendi, macun, hap ve devalarla ilgili çeşitli terkipleri insanların faydalanabilmesi ve akılda kalıcılığın kolay olması için manzum bir biçimde kaleme almış ve kısa fakat faydalı bilgilerden oluşan bu eseri oluşturmuştur.

Azmî Mustafa Efendi'nin eserde farklı kişilerin isimlerini zikretmek suretiyle çeşitli macun isimlerine yer verdiği de görülmüştür. Örneğin, içki ve eğlence düşkünlüğünden dolayı Serhoş lakabını alan Serhoş Bâlî, Yıldırım Bayezid'in damadı Emir Süleyman, halk içinde meşhur olmasına sebep olduğunu söylediği bir macun yapan Kanûnî'nin veziri Ayas Paşa, macun işletmesi olan ve macun üreten Rahîkî, Fatih'in hocası ve aynı zamanda tabip olan Akşemseddin bunlar arasındadır. Azmî Mustafa Efendi, kendince duyduğu, önemli bulduğu ve kendisine hayır dua edilmesine yarayacak faydalı terkipleri eserinde derleyerek bu yararlı çalışmayı meydana getirmiştir.

Metin¹

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

[İÜ1b] [Lİ1b]

1. Ol hekim-i çäre-sāza evvelā
Ḥamd vācibdür eyā merd-i Ḥudā
2. Nāme kim olmaya nām²-ı Kırdigā[r]
Ebter olup hergiz olmaz nāmdār
3. Anda anılmasa nām³-ı Muştafā
Ėremez cān derdine andan devā
4. Olsun anuḡ-çün taḥiyyāt ü selām
Āl ü evlādına tā rüz-ı kıyām
5. 'İlm ü ḥikmetde édüp müşkil-güşā
Ėdeler her derde aşlınca devā
6. Nüşā-i insānı tertīb eyledi
Çār ezdād-ıla terkīb eyledi
7. 'Unşurına vèrdi kadrince nizām
Bozmaya cehliyle anı ḥāş u 'ām
8. İmtizāc-ı çār-'unşur nāgehān
Bozulup erişe birine ziyān
9. Niçe emrāz olur andan aşikār
Ṭutmaya⁴ burc-i beden ayrıḡ karār
10. Başka başka her bir emrāzı be-nām
Zikr ederseḡ söz uzar ey nīk-nām
11. Her bir üstād u hekim ü kār-dān
Açdı her derde devā için zebān
12. Bağlayup her biri ma'cūn-ıla ḥab
Gitmesine ola derdüḡ ol sebeb
13. Meşruṫīṫūs-ı ṭabīb-i nüktedan
Şāhidi Yūnān mülkinde 'ayān
14. Tecribeyle düzdi bir ma'cūn-ı ḥāş
Ėde isti'māl anı 'ām-ıla ḥāş
15. Niçe eczādān édüp bünyādını
Ḳodı ol ma'cūna kendi adını

[Lİ2a]

16. Her fevā'id ki o ma'cūn içre var
Diḡle bir bir édeyin saḡa şümār
17. Kime kim zehr-i helāhilden zarar
Ėrse def' eder ḡomaz andan eşer
18. Hem olur tiryāk-ı fārūḡa bedel
Eyler-iseḡ eyle bununḡla 'amel
19. Şoḡsa bir kimseyi 'akreble yılan
Anı daḡı def' eder ol bī-gümān

[İÜ2a]

20. Südde vü evrām ü eskāma tamām
Eyler-iseḡ nef'i vardur ey hümām

¹ Çalışmanın metin kısmında vezinle ilgili problemleri çözmemde yardımcı olan hocam Prof. Dr. Hakan TAŞ'a teşekkür ederim.

² İÜ'de nāme

³ İÜ'de nāme

⁴ Lala İsmail'de dutmaya

21. Def' eder göğüsde olan balgamı
Zerrece kımaz gönüllerde gamı
22. Naşş eder tende muhâlif olsa bād
Şehvet-i bâhı dağı eyler⁵ ziyād
23. Şol bağarşuğda olan ağrıları
Taşraya⁶ sürer getirmez içeri
24. Taş-kim ola meşâne içre sed
Pâre pâre eyleyüp eyler sed
25. Derd-i berdi nerm-i türdi hoş eder
Yetmiş iki derd bununla gider
26. Fâsid olsa ana karnında veled
Berk tutup⁷ şağlar anı bî-sened
27. Mağv eder tâ'ün u tihâli hemân
Tende kımaz temregülerden nişân
28. Reng-i rüyın âdemüñ gülgün eder
Her sebük-şab' olanı sengin eder
29. Kıvvet-i sem' ü başarda dahli var
Böyle bulunmaz cihânda yâdigâr
30. Var-ısa ma'cün-ı şulţânî budur
Her devâsız derde dermânı budur
31. Diğle evzân-ıla eczâsın tamâm
Sağa takrîr edem⁸ ey şâh-ı hümâm
32. Mürr-i şâfi za'ferân u gâriķün
Zencebîl ü kırfe kırsı-ı kıkiyün
33. Sünbül-i hindî durünc [u] dârcîn
Dağı efyün u keşîrâ ey güzîn
34. Sözümi güş et sağa gör ne dârem
Cümle zürunbâd ile onar direm
35. Ustuhûşus 'üd-ı belsân u hurf
Günlük ü idhır-ı Mekkî mutıf
36. Hem kemâfîşus kemâderyüs tām
Kışt u kına inkiliyâ-ıla ve's-selām
37. Dâr-ı fülful cünd-i bîdester dağı
'İlk-i buğm uşfur-ile ey ağı
38. Heyyü kıştîş şıkındısı hem
Câvşîr kışyetü ş-şa'leb be-hem

[İÜ2b] [Lİ2b]

39. Dağı bunlarla muğallişe tamâm
Hep sekiz dirhem ola ey hümâm
40. Fülfulân u ca'de⁹ sürincân-ıla
Mey'a dükü¹⁰ rûğân-ı belsân-ıla
41. Şüm-ı berrî cençiyânâ-yı kebîr
Sâdec-ile habb-ı belsân-ı berîr
42. Mişl-i erzâkla selîha aşikâr
Oldı iklîlü'l-melik bunlara yâr

⁵ İÜ'de eylese⁶ Lala İsmail'de daşra⁷ Lala İsmail'de dutup⁸ Lala İsmail'de edeyim⁹ Lala İsmail'de yok.¹⁰ İÜ'de dükü vü.

43. Alasın sīsālūs-ıla ey hemān
Yedişer dirhemde bunlardan ‘ayān
44. urdamānā maştakī pezr-i sezāb
Bezr-i fuṭrāsāliyūn-ı bī-irtiyāb
45. Rāziyānec toḥmı zāmgıyla uşaq
Ḥoş müheyyā edesin ey merd-i ḥaq
46. Berg-i verd-i aḥmer-ile nārdīn
Müşg-i ṭarāmşī’ ey merd-i gūzīn
47. Daḥı bunlardan ekle tızrek
Başka başka hep beşer dirhem gerek
48. Biraz heyyū fāriķūn aķāķiyā
Füvve vü mev sekbīnec ey merd-i Ḥudā
49. Ṭīn-i maḥtūm u anīsūn u egir
Hem asārūn u şaķākul lā-nażīr
50. Cümlesin bezr-i kerefs-ile hemān
Hep üçer dirhemdür ey kārđān
51. Cümlesi altmış beş eczādur¹¹ be-nām
Eksük étme eyle gāyet ihtimām
52. Olmaķ istersen bu fende nāmdār
Eskisin yeņisine kıl ihtiyār
53. Şamğ olan eczāyı hep bir bir ‘ayān
Çıkar eczānuḡ içinden ba’d-ezān
54. Saḥķ édüp bākīsini eyle ğubār
Saņa tā kim ḥāşıl ola işbu kār

Şan’at-ı Şumūğ

55. Baņa bir dem ṭutar-ısaņ¹² gūş-ı cān
Saņa şamğ¹³ olanları kılām ‘ayān
56. ınne ğünlük mürr-i şāfi cāvşīr
Muķl u mey’a ṭīn-i maḥtūm ey emīr

[İÜ3a]

57. Dühn-i belesān ü ‘ilkü’l-buṭm uşaq¹⁴
Maştakī zāmg u keşīrā baņa baķ
58. Heyyü kaşṭīṭās ü¹⁵ urş-ı kūķiyūn
Daḥı sekbīnec aķāķiyā on
59. Hep müselleş içre bunları tamām
İşlayup saḥķ étmeyesūn ey hümām
60. Süzeler bir bēzden anı ba’d-e-zān
Ḥoş müheyyā ola ṭura¹⁶ bir zamān

[Lİ3a]

61. Hem üç eczā derlü pākīze ‘asel
Alasın ḥāzırılayasın bī-‘ilel
62. Şoņra şāf olan şumūğı¹⁷ cān men
Engübīne atasın fi’l-ḥāl sen

¹¹ Lala İsmail’de cümlesi altmış beş eczā eder benām

¹² Lala İsmail’de dutarısaņ

¹³ Lala İsmail’de zāmg

¹⁴ Mısranın vezni bozuk

¹⁵ Lala İsmail’de yok.

¹⁶ Lala İsmail’de dura

¹⁷ Lala İsmail’de zumuğı

63. Ba'd-ezân bir tancere içre hemân
 64. Koyasın qarışdurasın bir zamân
 65. Āteşi ammâ ki ġāyet nerm ola
 66. Qarışup tâ kim qarârını bula
 67. Saġk olan eczâyı daġı koyasın
 68. Bir iki gün anı qarışdurasın
 69. Ēdesin yanmaġda ammâ kim ġazer
 70. Ērmeye eczâya âteşden zarar
 71. Tâ kıvâma irişince engebîn
 72. Tırmayup qarışdurasın pes hemîn
 73. Çün kıvâmın bulup olduġda tamâm
 74. Anı bir zarfa koyasın ve's-selâm
 75. Nîm mişkâl oldı anuġ şerbeti
 76. Kırk yıla varınca artar kuvveti
- Şıfat-ı kûkiyün**
77. Dinle kurş-ı kûkiyün aġvâlini
 78. Saġa ta'lîm eyleyem eşkâlini
 79. Muġl-ı ezrak dârcinî ġabb-ı ġâr
 80. Sünbül-i hindî selîġa âşikâr
 81. Kırfesü'dü hem ey nev¹⁸-civân
 82. Hep üçer dirhem gerekdür ba'd-ezân
 83. Mürrle idġirdan kıl ihtiyâr
 84. On ikişer dirhem ey şâġib-'iyâr
 85. 'Üd-ı belsân beş direm bir za'ferân
 86. İlk-i buġm oldı yigirmi dört hemân

[İÜ3b]

87. İki buçukdur hemân kafru'l-yehüd
 88. Böyle demişdür Hekîm Câlinüd
 89. Hem toġuz dirhem gerek kaşabü'z-zerîr
 90. Kıluban saġk eyle bunları ġarîr
 91. Ĥoş müşelleşle anı eyle ġamîr
 92. Kurş hem etmek gerekdür lâ-naẓîr
 93. Lâzım olduġda bu kurş-ı kûkiyün
 94. On direm bundan ġata şâġib-fünün
- Şıfat-ı Müşelleş-i Meşr**
95. Şol müşelleş kim bu ma'cün içre var
 96. Nüşhasın anuġ da edem âşikâr
 97. Meşriġtüşuġ şumûġn¹⁹ bî-gümân
 98. Ĥâl ederler anda ey merd-i cihân
 99. Tâze engüruġ meyyîni dördünü
 100. Altıyüz dirhem al ey merd-i ġanî

[Lİ3b]

101. Koyasın bir pâk dibekde ba'd-ezân
 102. Āteş üzre koyup anı bir zamân
 103. Toġm-ı yüzerlik çörek otı be-nâm
 104. Al ikisinden beşer dirhem tamâm

¹⁸ Lala İsmail'de yok.¹⁹ Lala İsmail'de zümûġ

84. Centiyanā dār-ı fülful dārcin
Cevz-i bevvā zencebîl ey merd-i dîn
85. Al kıaranfulla bulardan dahı hem
İkişer dirhem ne piş ola ne kem
86. Saħk édüben hılt édüp bir araya
Koy şarāba kıaynat işe yaraya
87. Nişfi kıaldukda şarābuñ āşikār
İndirüp bir zarfa koy ey nām-dār
88. Hācet oldukda müselleşden saña
Eyle isti'māl anı öñden şoña
89. Bir kıadeh aç kıarnına her şubh u şām
Nüş ederseñ bulasın nef'in tamām
90. Nef'-i küllî hāşıl oldukça saña
Édesin cān-ıla 'Azmīye du'ā
- Ma'cün-ı Nüş-dārū**
91. Saña vérem nüş-dārūdan haber
Tut kıulağın baña ey cān-ı peder

[İÜ4a]

92. Hindî bir ma'cündür ğāyet lañif
Olmaya bir böyle terkîb-i şerîf
93. Olsa ādem çok yemekden imtilā
Hażm eder-ise²⁰ getirür iştihā
94. Reng-i ruhsār olsa 'illetden hażān
Al eder anı mişāl-i ergāvān
95. Mî'deye kıuvvet vérür kıılır feraħ
Zerrece kıomaz göñüllerde teraħ
96. Hem ağızlar kıoқısın da hūb eder
Müşk-i nāfe gibi hoş mergūb eder
97. Vérür ol-deñlü cimā'a kıuvveti
Ādemüñ eksilmez aşlā şehveti
98. Müncemid olsa şamar içinde kıan
Şu gibi cāmid olup olur revān
99. Her ta'āmuñ evveliyle şoñına
Hikmet erbābı dediler kıim yine
100. Diñle eczāsınuñ evzānın tamām
Saña taqrîr eyleyeyim ey hümām
101. Sünbül-i fıb ü kıaranful dört direm
Cevz-i bevvā kıırmızı gül bergi hem
102. Altışar dirhem gerek bunlar tamām
İkiyüz dirhem de emlec ve's-selām
103. Maştakî zerneb²¹ asārūn-ı cedîd
Za'ferān-ıla zürünbād²² ey sa'îd

[Lİ4a]

104. Hep üçer dirhemdür üç dirhem neşā
Hem benefşe on dirhemdür ey pişā²³

²⁰ Lala İsmail'de étdürür

²¹ Lala İsmail'de zürünbād

²² Lala İsmail'de zerneb

²³ İÜ'de Su'd on dirhemdür beşden beşe

105. Kırfе fülful şaḥm helyün ey 'azîz
İkişer dirhem gerek ğāyet temîz
106. Dârcinî kâkûle daḥı dèrem
Eski zedden oldı on altı direm
107. Bir direm besbāse ey merd-i Hudā
Niçe terkîb olduĝın dèyem saḡa
108. Emleci ḥurd eyle saḥk-ı tām-ıla
Issı şuda ısla ḥoş aḡdām-ıla
109. Ez elüḡ ayası ile bir zamān
Şerbeti olunca pes andan revān
110. Bilmek istersenḡ Hudānuḡ ḥikmetin
Pāk bèzden süzüp²⁴ alĝıl şerbetin

[İÜ4b]

111. Hem üç eczā denlü şāfi bal-ıla
Ḥılḡ édüben ḡursun²⁵ ol ol²⁶ bal-ıla
112. Sā'ir eczāyı döküben ḥāzır èt
Sözüm anḡlayup dèdigüm yola git
113. Ḥancere içre ḡoyup ḡo ğafleti
Emlec ile ocaĝa ḡo şerbeti
114. Āteşi nerm-ile eyle ihtimām
Şuyı gidüp balı bulunca kıvām
115. İndürüp āteşden anı ba'd-ezān
Ḥoyasın şuya ḡura²⁷ bir[ez] zamān
116. El taḡammül édicek ıssına
Sāyir eczāyı ḡoyasın içine
117. Eyleyüp söĝüt aĝacından kürek
Ḥurmayup²⁸ ḡarışdurasın tizrek
118. Hem biraz daḥı mükerrer şekkeri²⁹
Dāne dāne eyle noḡuddan iri
119. Ḥat anı daḥı o terkîbe hemān
Şaḡla bir zarf içre ḡursun³⁰ bir zamān
120. Eyleyüp cān-ıla 'Azmîye du'ā
Bir iki mişḡāle dek eyle ĝidā
Ma'cün-ı Müferreḡ³¹
121. Ḥazret-i Sulḡan Emîr-i Bursevî
Ètdi bu ma'cünü terkîb-i ḡavî
122. Adını hem ḡodı ma'cün-ı feraḡ
Zerrece ḡomaz göḡüllerde teraḡ
123. Ḥā'ün u ḡḡāla ḡülence tamām
Nef'i var niḡrîse daḥı ey ḥümām
124. Ḥoş muḡavvî hem şudā'ı def' eder
Hem aĝız ḡoḡısı bununḡa gider

²⁴ Lala İsmail'de süzĝil²⁵ Lala İsmail'de yok²⁶ Lala İsmail'de hem²⁷ Lala İsmail'de şuda dura²⁸ Lala İsmail'de durmayup²⁹ Lala İsmail'de sükkeri³⁰ Lala İsmail'de dursun³¹ Lala İsmail'de ḡabb-ı müferreḡ ve muḡavvî

125. Hiç buña benzer muḳavvī olmaya
Yüz cimā' eđerse ālet şolmaya

[Lı4b]

126. Çehresini ādemüñ gülgün eđer
Sözlerin hem-vār edüp mevzün eđer
127. 'Ömri oldukça yemek olsa işi
Olmaya mu'tād buña bir kişi
128. Diñle evzânını eczânıñ hemân
Niçe tertib etmiş ol merd-i cihân

[İÜ5a]

129. Günlük ü zerneb ḳaranful zencebîl
Su'd u fülful sünbül ü besbāse bil
130. Dārcinî dār-ı fülful behmenân
Rāzyāne cevz-i bevvā za'ferân
131. Maştakî ḳāḳüle ḳavlıncân heder
Huşyetü's-şaleb [ü] büzidân heder
132. Dağı zürunbād u anisün-ı cedîd
Hem ḳaşalbân u kebābe ey sa'îd
133. Hep beşer dirhem bulardan cümle al
İki üç deme hevân içine şal
134. Dağı hem³² tohm-ı kerefs [ü] 'üd-ıla
İkişer dirhem cezer tohmı ile
135. Oğul otı tohmı ile ey civân
Al efyün u derünedden hemân
136. On beşer ḳıl üçinüñ eczāsını
Huş mücellâ ede ḳalbünj pasını
137. İki nāfe misk-ile hem ey civân
Saḳk edüp bunları hem bir bir 'ayân
138. İki eczâ denlü bal-ıla tamâm
Yoğırup ma'cün eyle ve's-selâm
139. Dağı isterseñ müferriḳ ola bu
İçine hem³³ beş direm esrâr ḳo
140. Ye ğidâ ki göre ey merd-i Hudâ
Cân-ıla ḳıl 'Azmîye andan du'â

Ma'cün-ı Muḳavvî

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

141. Hân Süleymân[a] vezîr-i ḳaş olan ya'nî Ayas³⁴
Ḳalk içinde oldu bu ma'cün-ıla meşhür-ı nās
142. Cem' edüp cümle eḳebbâ nüşhasın ol baḳtiyâr
Dānyāl'uñ nüşhasından bunu ḳılmış iḳhtiyâr
143. Olmaya hergiz cihânda böyle ma'cün-ı ḳavî
Günde bir kez yeyeni toḳuz tolandurur evi
144. Eyleye gönjli feraḳ bu etdüğü vaḳtin cimā'
Za'f-ı dārî olup aña zerrece vermez şudâ'

³² İÜ'de yok.

³³ İÜ'de yok.

³⁴ Mısranın vezni bozuk

145. Her ne deñlü kim³⁵ cimâ' éderse yatmaz âleti
Çüb-i huşk-âsâ dem-â-dem saht olur turur çatı
146. Niçe ma'cûn olduğın taqrîr edem bir bir sağa
İstimâ' ét cân kulağını açup benden yağa

[İÜ5b]

147. Kırk toñuzlan böcegin cem' eyle édüp ihtimâm
Şarp sirkeye koyup bir çölmek içre bi't-tamâm
148. Tîn-i hikmetle şıvayup urasın aña kapak
Isıcağ at tersine defn edesin yanıncaçak

[Lİ5a]

149. Tura vaqt-i hârda kırk gün eyâ merd-i hüner
Sirkeden şorğa çıkarup ısla sen hoş mu'teber
150. Otuz erkek serçeyi boğazlayup def'i hemân
Beynisiyle kanlarını alasin ey nev-civân
151. Koyasın bir taş içinde ol böceklerle anı
Urasın karışdurasın bir araya anları
152. Huşk olunca tura tâ kim koyasın bir dem anı
Dögesin koyup havân içinde ol-dem bunları
153. Zencebîl ü dârcînî misk-i ezferden dağı
Za'ferân u cevz-i hindîden aluban ey ağı
154. Fülful ü 'üd u karanfuldan dağı ey merd-i Hağ
Cümlesin al olasin eczâya tâ kim müsteħağ
155. Bunları cümle beşer dirhem édüp evzânını
Sağk édüp hılî et kamu bir araya olanını
156. İki eczâ deñlü bal katup eyâ merd-i cihân
Kağlı fındıkdan ziyâde ye olasin kâmrân
157. İçer-iseğ üstine bir taş şeker şerbetin
Vaqt-i hâcetde sen anuğ bulasın hoş lezzetin
158. Sağa bu ma'cûnı taqrîr eyledüm öğden şorğa
Eyleyesin cân-ıla göñülde 'Azmîye du'â

Ma'cûn-ı Tenkıye-i Dimâğ

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

159. İsteyen etmek dimâğın tenkıye
Harcına ol-dem bu ma'cûnuğ kıya
160. Sağa taqrîr eyleyem eczâsını
Pâk éde başdan dimâğın pasını
161. Râziyâne toğmı vü 'üdu's-şalîb
Ustuğhûtuşla kızıl gül bergi fîb
162. Hem kerefes toğmı ile ey 'azîz
İkişer dirhem kılasın hoş temîz
163. Şol şeker denge mükerrer ola ol
Alasın yigirmi dirhem bâ-uşul
164. Dögesin muhkem havân içre anı
Kaynadasın suyla güş et bunu

³⁵ İÜ'de yok.

[İÜ6a]

165. Her seherde aç karna bir kadeh
İçsin kalmaya gönülde terah
166. Başda hergiz komaya aşlâ 'ilel
Böyle isti'mâl eder ehl-i düvel

Ma'cün-ı Cavidânî

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

167. Cevz-i bevvâ vü karanful dârcînî kâkule
Su'd-ı hindî emlec ü sünbül kamu yeksân ola
168. İki eczâ deñlü bal-ıla 'acîn edüp anı
Buña dèrler cavidânî var 'amel eyle bunı

[Lİ5b]

Ma'cün-ı Çüb-ı Çînî³⁶

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

169. Dèyeyim ma'cün-ı çüb-ı çîniden saña haber
Tut³⁷ kulağın bir zamân baña gel ey merd-i hüner
170. Evvelâ yazmış eñbbâ anda nef'-i bî-şumâr
Biñde birin saña takrîr edem aç sem' ü başar
171. Nezle³⁸ efrence zîk-i nefes baş ağrısına
Yan u bel ağrılarına dañı aña k'ola ger
172. El ayak yarılmasına kör olan tırnaklara
Süst-endâm olana şol göz ki dañı kan açar
173. Şafrâsı taşra çıkanlara talağa ebraşa
Rih-i tayyâre külence vère çeşme nür u fer
174. Dem gelüp bevli yolında öksürük olanlara
Dañı şol hâtûna ki olmaz veleden behreder
175. Göz qararmasına diş ağrılarına ra'seye
Hem bevâşir kim vère_ol mağ'ad-ı insâna zarar
176. Hâyzı kağ' olup niçe yıllar 'aķim olanlara
Ya'nî şol hâtün ki olmaz veleden bir eşer
177. Zift ü saht edüp sübât-âsâ getirür kuvvete
Pirlükden her ne deñlü kim za'if olsa zeker
178. Türbüd-i ebyazla sūrincāndan onar direm
Çüb-ı çînî yüz direm elli direm dañı şeker
179. Dârcînî vü³⁹ karanful zencebîl ü kâkule
Cevz-i hindî vü kebābe maştakî vü su'd bir
180. Za'ferān besbāse havlincān asārūn-ı cedîd
Rāzyānece anīsūn hep beşer dirhem yeter
181. Dörpiden çek çüb-ı çînîyi kalanın saħk kıl
Hem üç eczâ deñlü bal-ıla kılup ma'cün bir

[İÜ6b]

182. Eyle isti'mâl rüz [u] şeb buçuğ dirhem anı
Zikr olan emrâzdan tâ kalmaya sende eşer

³⁶ Lala İsmail'de bu başlık yok.

³⁷ Lala İsmail'de dut şeklinde geçmiş.

³⁸ İÜ'de Nâzleye

³⁹ Lala İsmail'de ve yerine hem şeklinde

183. Şol zamân-kim olasın bu deñlü zaħmetden ħalâş
 'Azmî-i âşüfte-ħâle bir du'â èt ey püser
Ma'cün⁴⁰-ı muķavvî ve müferriħ
[Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün]
184. Kelâmum güş-ı cân-ıla kıl şafâ⁴¹
 Dèyem tâ saña bir ma'cün-ı ğarrâ
185. Anîsün u asârün u 'üd-ı belesân
 Ķaranful zencebîl u cevz-i bevvâ
186. Sekiz dirhem kılup hem dârcinîden
 Daħı hem maştakîden beş direm tâ
187. Otur da bunları saħķ eyle bir bir
 Gücleden èdüp on dirhem ilkâ
188. Üç eczâ deñlü bal-ıla 'acîn èt
 Ķidâ ki göre ye mânend-i ħelvâ
189. Muķavvî vü müferriħdür bu ma'cün
 Yüzün rengin kılur ğâyet de ħamrâ
190. Bedeldür berş ü efyûna daħı hem
 Bedende 'Azmiyâ ğam ķalmaz aşlâ⁴²

[Lî6a]

Ĥabb-ı Müferriħ
[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

191. Yine bir ħabb-ı müferriħ eyleyem saña beyân
 Ĥabbı yeyenide ķalmaz ğuşsa vü ğamdan nişân
192. Cevz-i bevvâ vü ķaranful dâr-ı fülful zencebîl
 Dârcinî hep beşer dirhem saħıķ kıl bî-'adîl
193. Žamĝ u efyün u nişeste⁴³ otuzar dirhem hemân
 Ferfiyün hem bir buçuķ kıl iki dirhem za'ferân
194. Üç yumurda aĝı ile ħılķ èdüp eyle ħamîr
 Hep noħüd miķdârı ħablar ile ola lâ-nażîr
195. Her kaçan etsen tenävül olasın ğamdan rehâ
 Edesin tâ 'Azmî-i bî-çäreye ol-dem du'â

Terkîb-i Yâķütî
[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

196. Ķavl-i Câlînüs olan terkîb-i yâķütî 'ayân
 Dinlegil cân [u] ĝönülден eyleyem anı beyân
197. Ĥoş eder şavt-ı dili şaķl-ı ta'âmı ħazm eder
 'Aķl u ħıfzı arturur râħat bulur anuĝla cân

[İÜ7a]

198. Ķurtarur ħavf-ı vebâdan ĝöz cilâsın arturur
 Derd-i niķrîse devâ olup ķomaz ğamdan nişân
199. Lâĝar olanı semirdür genc eder ķocaları
 Takviyet vérür cimâ'a pîri ħoş eder civân
200. Dârcinî⁴⁴ sünbül ü su'd u ķaranful ķâķule
 Ķuş u ħabbu'l-âs u asârün-ıla idħır behmenân

⁴⁰ Lala İsmail'de ħabb

⁴¹ Lala İsmail'de şafâ; anlam gereĝi bu tercih edilmiştir.

⁴² Bu beyit Lala İsmail'de yok.

⁴³ Lala İsmail'de nişâsta

⁴⁴ Lala İsmail'de dârcîn ü şeklindedir.

201. 'Ūd zencebīl ü ḥabb-ı belesān u maṣṣṭakī
Aḳ fūlfūl ḥardal yāḳūt-ı aḥmer za'ferān
202. Hem selīḥa daḥı ḥavlıncān u hem ḥabbu'l-'azīz
Hep beşer dirhem bölüp vezn eyle anı gel hemān
203. Cümlesin saḥḳ-ı belīğ edüp elüñden ḥüb ala
Yüz dirhem ḳand-ı mükerrer misk bir ḥabbe 'ayān
204. Altıyüz dirhem 'aselle eyle ma'cün-ı laṭīf
Hem murāduḡ olduḡınca andan ekl eyle hemān⁴⁵
205. Nef'-i küllī ḥāşıl ola anda ba'de't-tecribe
'Azmīyi ḥayr-ıla yād etmek gerek ol⁴⁶ zamān

Ma'cün-ı Muḳavvī

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

206. Bir ḳavī ma'cün terkībin eyā rūşen-zamīr
Saḡa taḳrīr edeyin nef'ıyle gūş et bir bir
207. Evvelā ḡāyet muḳavvīdür ḳaşşīyi saḡt eder
Ger getirmez zerre deñlü yürece ammā kedīr
208. Şāniyen hażmdurur ḥıfzı daḥı eyler ziyād
Şālişen eyler civān ādem ne deñlü olsa pīr
209. Rābī'en vērür feraḡ dilde ḳomaz zerrece ḡam
Ḥāmisen bulur ziyā andan şeref çeşm-i ḋarīr
210. On sekiz dirhem ḡubār u dārcīnī üç direm
Cevz-i hindī bir direm hem on iki dirhem egir
211. Ferfiyūndan eyle bir mişḳāl ḡāyet pāk edüp
Üç direm daḥı ḳaranful ol da olmaya keşīr

[Lİ6b]

212. Saḥḳ edüp bir bir elekden anları andan ele
Hem üç eczā deñlü bal-ıla anı eyle ḥamīr
213. Ye ḡıdā ki göre ḳıl cān-ıla 'Azmīye du'ā
Olmaya hergiz cihān içre bu ma'cūna nazīr
Ḥabb-ı Bedel
[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]
214. Saḡa bir ḥabb-ı bedelden vereyin yine ḥaber
Yer-iseñ bir dāne ḳomaz ḡuşşa vü ḡamdan eşer

[İÜ7b]

215. Alup evvel lufet⁴⁷ bezriden tamām on beşer direm
Hem yigirmi beş direm toḡm-ı yüzerlik ey püser
216. Çörek otından daḥı alup yigirmi beş direm
Güclenden hem otuz dirhem muḳaşşer ser-be-ser
217. Daḥı efiyūndan yigirmi dirhem alup ḥāzır et
Cümle saḥḳ et āb zamḡıyla ḥamīr et bī-keder
218. Pes noḡūd miḳdārı ḥablar ile anı bī't-tamām
Ye ḡıdā ki göre olur bu bedel ḥab-ı mu'teber
Ma'cün-ı Bellūṭ
[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]
219. Saḡa bir bellūṭ ma'cūnı dēyem ākile ḥāl
Aḳşemseddīnden menḳūldür ey ḥoş-ḥişāl

⁴⁵ İÜ'de yaman.

⁴⁶ İÜ'de ol ol biçiminde.

⁴⁷ Lala İsmail'de lūf bezrinden

220. Anda çok dürlü menâfi' zıkr edüpdür gerçi kim
Sağa lâzım olanı bir bir dëyem fi-küllü hâl
221. Evvelâ gâyet müferrihdür muḳavvîdür ḳatı
Saht eder kîri ḳatı ol mişl-i eşcâr-ı cibâl
222. Şancuya ḳulence vesvâse selesü'l-bevle hem
Daḫı göz nûrın ziyâd eder ḳomaz gözde bilâl
223. Nesli ḳaḫ' olup ebed oḒlı kızını olmayana
Pîr ki bî-ḳuvvet ola ḳuvvetle baḒışlar mecâl
224. Zencebîl ü ḫopalaḒ toḫm-ı cezer toḫm-ı piyâz
Toḫm-ı ısrıḒan dikenî ḳâḒüle beşer dirhem al
225. Dâr-ı fülful dârcînî cevz-i bevvă vü egir
Daḫı hem günlük kebâbeyle ḳaranfuldür mişâl
226. Vezn anlardan üçer dirhem ü ḫavlıncân-ıla
Çörek otından yigirmi dirhem ey ferḫunde-fâl
227. Za'ferân u maşḫakî on ikişer dirhem hemân
Daḫı altmış dirhem ét bellûḫ unından ber-kemâl
228. Ḳavurup buḒday unından yüz yigirmi dirhem ét
Başḫa başḫa her birisini havân içine şal
229. Ḳıl daḒıḒ-âsâ vü ba'de's-saḫḒ munḫuldan ele
Eyle ma'cün anlara ḫılḫ ét üç eczâ deḒlü bal
230. Cevz-i bevvă deḒlü andan kimse yërse rûz [u] şeb
Bir du'â iḫsân ede 'Azmîye ol şîrîn-maḒâl

Ma'cün⁴⁸-ı Muḳavvî ve Müferriḫ
[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

231. Sünbül-i hindî kebâbe ḳuş dili vü za'ferân
Cevz-i bevvă vü ḳaranful berg-i utruc ḫavlıcân

[İÜ_{8a}] [Lİ_{7a}]

232. Su'd [u] sâdec hem felencmüşk daḫı ḳâḒüle
Cümle dörder dirhem ét bunları bir bir ey civân
233. OḒul otı verd-i aḫmer cevz-i hindîden daḫı
Hep beşer dirhem ḳılup hem beş direm gâv-zebân
234. Altı dirhem dârcînî otuz esrâr-ı daḒıḒ
Hem büyük ḳâḒüle iki dirhem olur bil 'ayân
235. Bir bir evvel saḫḒ edüp soḒra getür bir araya
İki eczâ deḒlü bal-ıla anı yoḒur hemân
236. Hem muḳavvî hem müferriḫ böyle ma'cün olmaya
'Azmîye güş ét⁴⁹ bulasın 'ömr-i sermedden nişân

Kuḫl-ı Ebū Muḫyî
[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

237. Çün Ebū Muḫyî-i merd-i rûzigâr
Ḳodı bu kuḫlı cihânda yâdigâr
238. Nice yıllık aḒı gözlerden siler
Zerrece ḳomaz o 'illetden eşer
239. Dört yüz altuna bir üstâddan
Nüşhasın almış ḫıḫâ-âbâddan
240. Sen-daḫı diḒle beni bir gözün aç
Bilesin ki eczâsınuḒ a'dâdı ḳaç
241. Sâdec ü ḳilye nişâdır anzerût
RâstıḒ ḫaşı 'ades zengâr züd

⁴⁸ İÜ'de yok.

⁴⁹ Lİ'de dut

242. Sereṭān-ı baḥrī vü daḥı zebed
Ya'nī kim deniz köpüğü bī-remed
243. Kışr-ı beyzāyī deve kuşu hemān
Hep beşer dirhem ola ey kār-dān
244. Daḥı efyūn-ıla milḥ-i enderān
Hep beşer iki buçuḳ tel za'ferān
245. On çekirdek daḥı hem kāfūrdan
Böyle naḳl oldı ṭabīb-i Ğūrdan
246. Saḥḳ-la muḥkem anı édüp ğubār
Eyle bir ibrişim elekden sen ğüzār
247. Āb-ı 'azebile anı kılup ḥamīr
Pāre pāre ḳurşlar düz bir bir
248. Lāzım olduḳda şadef üzre anı
Ḥāl edesin tā yorulduḳca seni
249. İşfehānī sürme gibi ba'd-ezān
Ḳoyasın şol çeşme ki aḳı ola 'ayān

[İÜsb]

250. Çeşm-i ğayrı daḥı⁵⁰ eyler rüşenā
Mişli yokdur bunun ey merd-i Ḥudā
251. Bu devādan her kim ola sūd-mend
Éde 'Azmīye du'ā ol sūr-mend

Ma'cūn-ı Yāḳūt-i Muḳavvī
[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

252. Saḳa bir ma'cūn-ı yāḳūt-i édüben armaḳān
Nüşhadan yād eyleyüp eczāsını ḳılam beyān⁵¹

[Lİ7b]

253. Evvelā ğāyet muḳavvī şavt-ı dili ḥüb éder
Hem ṭa'āmı hażm édüp bulur feraḳ anuḳla cān
254. Arturur çeşmüñ ziyāsın hem dimāğı pāk éder
Ḳomayup nisyān vehmi ḥıfzı ḥoş éder 'ayān
255. Def' éder 'ırḳu'n-nesāyı hem bahakla ebraşı
Ādemi ḥüb édüben ḳomaz ḳuvāyādan nişān
256. Sünbül-i ṭib ü ḳaranful cevz-i bevvā ḳāḳüle
Za'ferān u maşṭakī yāḳūt-ı aḥmer ey civān
257. Verd-i aḥmerle kebābe hem daḥı ḳaşabü'z-zerīr
Ḳuş dili besbāse su'd u aḳ şandal behmenān
258. Hep beşer dirhem ḳılup bunları lü'lü'den iki⁵²
Dārcinī on dirhem hem on dirhemde ḥavlıncān
259. Nīm mişḳāl ile misk on direm a'lā şeker
Yüz yigirmi dirhem esrār-ile saḥḳ ét ey civān
260. Geçirüp bir bir elekden cem'⁵³ édüp bir araya
Bir vaḳıyye engübīn-i şāfa ḥılṭ édüp hemān
261. Nīm mişḳāl andan ifṭār étse kim⁵⁴ ḳable'ṭ-ṭa'ām
Nef'i külli ḥaşıl ola 'Azmīyi aḳ ol zamān

⁵⁰ Li'de Çeşm-i ğayrı eyler- imiş rüşenā

⁵¹ Li'de 'ayān biçiminde.

⁵² Li'de Hep beşer dirhem ḳılup bunları bu yüzden ḳışı

⁵³ İÜ'de cemī'

⁵⁴ Li'de ifṭār édüben

Sıfat-ı Berş-i Hâfız⁵⁵**[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]**

262. Saña vérem berş-i hâfıddan haber
 263. Tüt kulağın baña ey merd-i hüner
 264. Yüz dirhem fülful bezz-i benc on dirhem
 265. Seksen efyün sünbül ondur ey püser
 266. Za'ferân dört beş diremdür 'üd-ı qahr
 Misk iki denk üç nişâsta bî-keder
 267. Saḥḥ ét üç eczâ kadar balla yoğur⁵⁶
 268. Qanda vardır⁵⁷ böyle bir şey mu'teber
 269. Bulmazsın böyle bir şey 'Azmiyâ
 'Âlemi başdan başa etsen güzer

[İÜ9a]

Nüşa⁵⁸-yı Berş-i Raḥîkî**[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]**

267. Nüşa-yı berş-i Raḥîkî'den saña dinle beyân
 268. Güş-ı cân-ıla bizi işğâ edersin bir zamân
 269. Ferfiyün oğul otı benc [ü] benefşe 'üd-ı qahr
 270. Hem kebâbeyle felencmüsk-durur ey civân
 271. Maştakî vü kâkule daḥı karanful ey 'azîz
 272. Hep sekiz dirhem ü hem altı dirhem za'ferân
 273. Bezz-i benc ü fülful-i ebyâz on ikişer direm
 274. Kırk dirhem ile efyünü hemân ey kârdân
 275. Saḥḥ édüp birbiri havân içre vü münḥalden ala
 276. Hem üç eczâ deñlü şâfi bala ḥılḥ eyle hemân
 277. Berş ü ma'cün içre bir böyle müferriḥ olmaya
 278. Qalmaz isti'mâl edende 'Azmiyâ gamdan nişân

Nüşa⁵⁹-yı Berş-i İbn Sînâ**[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]**

[Lİ8a]

273. İbn Sînâ'dan saña bir berş terkîbin 'ayân
 274. Güş-ı cânı baña tüt tâ kim edem bir bir beyân⁶⁰
 275. Fülful-i ebyâz bezz-i benc ile efyün ey 'azîz
 276. Her birinden hep yigirmişer direm saḥḥ ét hemân
 277. 'Aqrıqarḥâ-ıla sünbül hem ikişer dirhem
 278. Misk iki denk ola hem üç direm tel za'ferân
 279. Hem üç eczâ deñlü bal-ıla édüp terkîb anı
 280. Hıḥka ile arpaya defn eyle kırk gün ya şaman
 281. Ba'de-zân iḥrâc édüp eyle gıdâ ki göre şarf
 282. 'Azmi'yi te'ḥîr-ile yâd eyleyesin ol zamân
 283. Hem muḥavvî hem müferriḥ böyle bir berş olmaya
 284. Her ne-deñlü yêr-iseñ yêdükçe olursun revân

⁵⁵ İÜ'de Berş-i Hâfız⁵⁶ Lİ'de anı sen⁵⁷ Lİ'de var bir⁵⁸ İÜ'de yok.⁵⁹ İÜ'de yok.⁶⁰ Lİ'de Güş-ı cânı baña dut tâ ki edem bir bir 'ayân

Ma'cün-ı Bedel

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

279. Bir bedel ma'cünü Ser-hoş Bäliden
Sağa naql edem eyā şahib-kemāl
280. Beş hâcılar otıdur bir direm
Hem karanfulden iki dirhem al
281. İki lāden iki dirhem ferfiyün
Altı dirhem zencebil ey hoş-hişāl
282. Bezr-i benc anduzı dörder dirhem ét
Bir havānuş saḥk için içine şal

[İÜ9b]

283. Ba'd-ezān bir bir getir bir araya
Aḡa hılt ét iki eczā deḡlü bal
284. Yé ġidā nişfinca bu ma'cündan
Nişfını daḡı ġidādan ber-kemāl
285. On beş ü on altı gün bu vechle
Eyle isti'māl ey ferḡunde-fāl⁶¹
286. Daḡı efyündan ferāġat eyleyüp
Yé bu ma'cündan sağa érince hāl
287. Şoḡra bundan da ferāġat eyleyüp
'Ömrini hoşça geçir her mäh u sāl
288. 'Azmīyi daḡı ferāmüş étmeyüp
Ḥayr-ıla yād eyle ey şirīn-makāl

Ḥabb-ı Bedel

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

289. Sağa takrīr eyleyem hoş aḡla bir ḡabb-ı bedel
Yérseḡ efyün yerine görmeysin aşlā kesel
290. Bir direm lufāḡ iki mür iki dirhem za'ferān
Cünd-i bīdester dem-i āḡaveyn ikişer ey civān
291. Saḡk édüp cümle yumurda aḡı ile kıl ḡamīr
Hem noḡūd miḡdārı ḡablar ile ey şahib⁶²-zamīr
292. Ba'd-ezān iftār ġidā ét ey şahib-cemāl⁶³
Ḳurtulup efyün belāsından olasin şādmān
293. Her kaçan édüp tenāvül olasin ġamdan rehā
Édesin bī-çāre 'Azmīyi aḡup ḡayr du'ā

[Lisb]

Ḥabb-ı Kābız

[Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün]

294. Sağa takrīr eyleyem bir ḡabb-ı kābız ġüş kıl
Ḳavl-i Cālīnūs'dan mervīdür ey ferḡunde-rāy
295. Zūr-ile nāfe burup ishāle olup mübtelā
Yüreginden kan geçüp zūr-ile dērler-ise vāy
296. Mürr-i şāfī maştakī ġünlük keşirā vü egir
Şamġ u efyün u nişāsta za'ferān ġam-zidāy⁶⁴
297. Cem' édüp bir bir berāber eyle cümle anı saḡk
Beyz-i beyziyle yoġur ḡab eyle ḡurma hay hay

⁶¹ Lala İsmail'de fāl

⁶² Lı'de rüşen

⁶³ İÜ'de Ba'de-zān iftār ét ġidā efyündan az ét hemān

⁶⁴ gamdan temizleme steingas 612.

298. Kim ki bu habbuñ birin gündüz yeye birin gece
 Hikmet-i Yezdânla şıḥhatden ol da ola yay
 299. 'Azmîyâ bulup ifâkat her kim ola ten-dürüst
 Ḥayr-ıla anmaḳlığa onlar seni olur kolay

[İÜ10a]

Ḥabb-ı Müshil**[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]**

300. Her kaçan kim kabza olsañ mübtelâ
 Bu devâ ile 'ilâc eyle aña
 301. Beş direm sinâ-i Mekkî beşer şeker
 Râziyâ nec toḥmı bir dirhem yeter
 302. Sa'y-ile ḥurd eyle saḥḳ-ı tām-ıla
 Şu vērüp ḥab eyle ḥoş iḳdāmıla
 303. Lâzım olduḳça birer mişḳâl anı
 Eyle isti'mâl ḥoş görem seni
 304. Kabzuñ aḥvâlinden olıcaḳ ḥalâş
 'Azmîyi ḥayr-ile an ey merd-i ḥâş

Devâ-yı Şikâḳ**[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]**

305. Elde vü ayakda olursa şikâḳ
 Anda kılmışlar eṭıbbâ ittifaḳ
 306. Aña bu ma'cûnı kılmışlar devâ
 Dinle terkîbini anuñ sen⁶⁵ evvelâ
 307. Al sinâ-yı Mekkiden elli direm
 Çörek otundan yigirmi daḫı hem
 308. Hem anîsünden daḫı yigirmi al
 Zencebîl on üç diremdür bil kemâl
 309. Altı dirhemde ḥıyârşenbih tamâm
 Bunları saḥḳ eyle bir bir ey ḥümâm
 310. İki eczâ deñlü bal-ıla hemân
 'Adet üzre eyle ma'cûn ey civân
 311. Cevz-i Rûmî deñlü her şubḫ-ıla şâm
 Tâ tamâm olunca saḥḳ⁶⁶ et ve's-selâm
 312. Tuzlulardan ekşilerden kıl ḥazer
 Qalmaya tâ sende 'illetden eşer
 313. Her kaçan-kim olasın andan rehâ
 Êdesin⁶⁷ 'Azmîye cân-ıla du'â

[Lİ9a]

'İlâc-ı Yeraḳân**[Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün]**

314. Olsa bir kişide eger yeraḳân
 Çeşm-i zerd oluban mişâl-i ḥazân
 315. Bir 'ilâc edeyin aña ta'lîm
 Sen daḫı tecrîbe kıl aña inan

⁶⁵ İÜ'de yok.⁶⁶ Lİ'de ekl⁶⁷ Lİ'de kılasın

[İÜ10b]

316. Bunca yıldır tehallüf étmedi hîç
Tecrîbe étdüm anı niçe zamân
317. Bir buçuğ zerde-çüb dört şeker⁶⁸
Bir direm za'ferân-ı hâş ey cân
318. Hılğ édüp birbirine saħğ édesin
Yéyesin üç kerre üç bölüp hemân⁶⁹
319. Her ne deñlü taħayyüf zerd olduysa
Vere kuvvet yüriye cismine cân
320. 'Azmîye ol-daħı ħalâş olıcağ
Bir du'â eylesün o dem iħsân

Ma'cün-ı Bevâşir

[Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün]

321. İster-iseñ bevâşire cânâ
Bu 'ilâcı var eyle aña devâ
322. Toħm-ı kenger egir ü hem topalağ
Kendene daħı hep berâber ola
323. Hem üç eczâ kadar alup 'aseli
Eyle ma'cün ey cihân-sîmâ
324. Cevz miğdârı her şabâħ aħşâm
Andan ekl ét ki def' ola bu belâ
325. Çün ħalâş olasın bu zaħmetden
'Azmîye édesin o demde du'â

Habb-ı Su'âl

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

326. Şol kişiler kim ola germâ vü sermâdan su'âl
Aħşâm aħşâm yeye birin çurtula andan hemân
327. Dârcînî maştaķî zamğ nişâsta za'ferân
Toħm-ı çörek otı⁷⁰ efyün cümle bir ét ey civân
328. Âb-ı verd-ile édüp taħmîr miğdâr-ı noħûd
Ĥablar édüp sen anı şağla ki çursun bir zamân

Ma'cün-ı Zîğ-i Nefes

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

329. Saña bir ma'cündan vèrem ħaber
Zîğ-i nefes için be-gâyet mu'teber
330. Tecrîbe étdüm anı nice zamân
Étmedi hergiz tehallüf ey civân
331. Saña daħı tecrîbe ola naşîb
Añlıyasın kim ne nağl eyler taħîb

[İÜ11a]

332. Kıırğ dirhem ħabbetü's-sevdâyı al
Hem қaranful beş direm budur kemâl

[Lİ9b]

333. Fülful ücdür daħı ħavlıncân-ıla
Dâr-ı fülful ikişer evzân-ıla

⁶⁸ Lî'de sükker

⁶⁹ Mısrânın vezni bozuk

⁷⁰ İÜ'de yok.

334. Beş diremde cünd-i bîdester yeter
Cevz-i bevvâ bir direm key hûbdur
335. On direm râvend-i çinîden dağı
Çüb-ı çinî on beş oldu ey âhı
336. Cümlesin saḥḳ eyle ḥurd-ı tām-ıla
Hem elekden ḥüb ele ikdām-ıla
337. İki eczâ deḡlü bal-ıla hemân
Eyle ma'cün-ı muḳavvî ey civân
338. Cevz-i bevvâ deḡlü her şubḥ-ıla şâm
Eyle isti'mâl anı sen ve's-selâm
339. Üstine şu içmeyüp ḥayli zamân
Yemeyüp dağı ta'âmı ey fulân
340. Tuzlulardan ekşilerden kıl ḥazer
Dağı yoḡurt eyle südden ey püser
341. Gāv ördek ḳaz etin dağı yeme
Etmeseḡ perhîzi hây ol-dem deme
342. Döginüp ma'cündan ḳalmasa hem
Bu devâyı dağı eyle aḡa zam
343. Elli dirhem dağı anduz siyân
Bulup alasıḡ hemân ey nîk-cân
344. Ḥurd edüp ḳaynadup anı bir zamân
Şiresi ḳışrından olunca 'ayân
345. Şâf edüp şuyını anuḡ alasın
Yine bir çölmek içine şalasıḡ
346. Ḳahve gibi ḳaynadup yeye anı
Şubḥ-ıla şâm içesin diḡle beni
347. Ėricek itmâma olda ey hümâm
Ol marazdan ḳurtulasın ve's-selâm
348. Ḥak Te'âlâ vericek saḡa şifâ
'Azmi-yi bî-çâreye eyle du'â
Temmetü'r-risâle bi-'avni'l-Meliki'l-Vehhâb

Çalışmanın bu kısmının hazırlanmasında kullanılan kaynaklar sözlük kısmında belirtilmiştir.

Sözlük

aḳâḳıyâ (F.) : Akasya ağacı.	belesân (A.) Pelesenk ağacı.
'aḳırḳarḥâ (A.) : Pireotu.	bellûḡ (A.) : Meşe.
anîsün (F.) : Anason.	besbâse (F.) : Küçükhindistan cevizi.
anzerût (F.) : Gözotu.	bevâşir (A.) : Basurlar.
âs (A.) : Mersin ağacı.	büzidân (F.) : İtkasarı, tilkitaşağı.
asârün (F.) : Kediotu.	ca'de (A.) : Venüs saçı, karabacak, kekik türlerinden bir bitki.
'asel (A.) : Bal.	cāvşir (A.) : Cavşir otu ve bundan elde edilen zamk.
bahaḳ (A.) : Abraşlık.	ceñtîyânâ (Gr.) : Eşek turbu.
balḡam (A.) : İnsan bünyesini oluşturan dört ana unsurdan biri.	ceviz-i bevvâ (A.) : Küçükhindistan cevizi.
baḡ : Ban otu.	cezer (A.) : Havuç.

cünd-i bîdester (F.) : Cavşır otu ve bundan elde edilen zamk.

çörek otu : Çörekotu.

dâr-ı fülful (F. + A.) : Başbiberi, uzun biber.

dârcîn (F.) : Tarçın.

dem-i aḥaveyn (A.) : İki kardeşkanı ağacı.

derûnec (F.) : Çıyanotu.

dirhem (A.) : Okkanın dörtyüzde biri.

dūkhū (Gr.) : Yaban havuç tohumu.

durūnc (A.) : Turunç.

dūhn-i belesân (F. + A.) : Belesan yağı.

ebras (A.) : Baras hastalığı.

eczâ (A.) : İlaç.

efyūn (F.) : Afyon.

egir : Kasıkotu.

engübîn (F.) : Bal.

iklilü'l-melik (A.) : Koçboynuzu.

emlec (A.) : Amlacotu.

emrâz (A.) : Hastalıklar.

engūr (F.) : Üzüm.

esḫâm (A.) : Hastalıklar.

eṭṭebbâ (A.) : Tabipler.

evrâm (A.) Uurlar, şişler.

fâsid ol- (A.) : Düşmek.

felencmüşk (A.) : Misk otu.

ferfiyūn (A.) : Sütleşen otu.

fuṭrâsâliyūn (A.) : Yabani maydonoz.

fülful (A.) : Biber.

füvve (A.) : Kızıl boya kökü.

ġârîkhūn (A.) : Katran köpüğü.

gücle : Köpekotu.

günlük : Günlük ağacı ve bundan elde edilen zamk.

ḥabb-ı ġâr (A.) : Defne yaprağı.

ḥardal (A.) : Hardal otu.

ḥaşşalubân: Biberine, hasalban, biberiye.

ḥavlıncân (F.) : Havlıncan.

ḥayz (A.) : Adet görme.

helyūn (A.) : Kuşkonmaz.

heyyü/heyyü fârikhūn (A.) : Kılıç otu, yara otu, kantaron.

heyyü ḫaşṫîṫâs: Yaban narı.

ḥılṫ (A.) : Karışım.

ḥıyârşenbe (F.) : Acur.

ḥurf (A.) : Tere tohumu.

ḥuşyetü's-şaleb (A.) : Tilki taşığı, sahleb otu.

ıdhır-ı Mekki (A.) : Tibni mekke, mekke ayruğı.

'ırku'n-nesâ (A.) : Siyatik.

ibrîşim (F.) : İpek iplik.

'ilel (A.) : Hastalıklar.

'İlku'l-butm (A.) : Fıstık ve butm sakızı.

inḫiliyâ (G.) : Sarı yonca.

iştihâ (A.) : İştah.

ḫafru'l-Yehūd (A.) : Zift.

ḫâḫüle (A.) : Kakulaotu.

ḫaranful (A.) : Karanfil.

ḫasabü'z-zerîr (A.) : Egir otu, kazayağı otu.

kebâbe (A.) : Kuyruklu biber.

kemâderyūs (G.) : Hamatura.

kemâfîṫūs (G.) : Yer çam.

kerefs (A.) : Kereviz.

keşîrâ (A.) : Kitre.

ḫınna (A.) : Kına bitkisi.

ḫırfe (A.) : Çeşitli aromatik ağaç kabuklarının ismi.

ḫülenc (A.) : Kulunç, bağırsaklardaki şiddetli ağrı.

ḫurdamânâ (A.) : Karaman kimyonu.

ḫurş (A.) : Hap.

ḫurş-ı ḫūḫiyūn: Kufa hapı.

ḫuşṫ (A.) : Topalak denilen ot.

laden (F.) : Laden otu.

lufâḫ (A.) : Şamama.

lü'lü' (A.) : İnci.

ma'cûn (A.) : Macun.	sûrincân (F.) : Sorıncan.
maştakî (A.) : Sakız.	sûnbül (A.) : Sümbül.
meşâne (A.) : Mesane.	sûnbül-i hindî (F.) : Sünbül-i tıb.
Meşruḫîḫûs: Hekim ismi.	şakâkul (A.) : Yabani havuç.
mev (F.) : Dağ üzümü kökü.	şehvet-i bâh (A.) : Cima arzusu.
meyyîn: Ak haşhaş.	şikâk (A.) : Makattaki yarılma.
mey'a (A.) : Günlük ağacı.	ḫâ'ûn (A.) : Veba.
milḫ-i enderân (A.) : Hacı tuzu.	temregü : Temriye hastalığı.
mişkâl (A.) : Dirhem in üçte biri.	tenkiye (A.) : Lavman.
muḫl (A.) : Ak günlük.	ḫihâl (A.) : Dalağın şişmesinden kaynaklanan hastalık.
muḫl-ı ezrak (A.) : Küren.	ḫin-i maḫtûm (A.) : Mühür mumu.
mürr-i şâfi (A.) : Mürrisafi.	tiryâk-ı fârûk (A.) : Zehirli ve kuduz hayvan ısırmaları, her türlü zehir, ateşli hastalıklar, sara, felç ve benzeri hastalıkta kullanılan ve birçok formülü olan bir tiryaktır.
müşelles (A.) : Üçte ikisi azalıncaya dek kaynatılarak elde edilen macun ya da ilaç.	toḫm-ı yüzerlik (F.+T.) : Yüzerlik tohumu.
müşk (F.) : Misk.	türbüd (F.) : Türbit otu.
müşg-i ḫarâmşî' (F.) : Taze ot, yarpuz çeşidi.	'ûd (A.) : Öd ağacı.
nâfe (F.) : Misk kesesi.	'ûd-ı belsân (A.) : Pelesenk odunu.
nârdîn (F.) : Hint sümbülü.	ustuhûḫus (F.) : Karabaş otu.
nâzle (A.) : Nezle.	uşak (A.) : Çadır uşağı.
nıkrîs (A.) : Gut hastalığı.	vesvâse (A.) : Kuruntu.
nişadır (F.) : Amonyak tuzu.	za'ferân (A.) : Safran.
râziyânec (F.) : Rezene.	zarf (A.) : Kap.
rûḡan (F.) : Yağ.	zed : Samk.
sâdec (F.) : Hint sümbülü.	zehr-i helâhil (A.) : Öldürücü zehir.
sekbînec (A.) : Kasnı denilen ağacın zamkı.	zencebîl (A.) : Zencefil.
selesü'l-bevl (A.) : İdrarını tutamama.	zerde-çüb (F.) : Zerdeçal.
selîḫa (F.) : Aselbent sakızı; bir tür pelesenk ağacından ve katırkuyruğu otundan elde edilen ve birkaç türü olan tıbbî zamk.	zerneb (F.) : Çekirgeayağı otu.
sereḫân-ı baḫrî (A.) : Deniz yengeci.	zîk-i nefes (A.) : Nefes darlığı.
sezâb (A.) : Sedef otu.	zürunbâd (F.) : Zidvar.
sinâ-yı Mekkî (A.) : Sinameki.	
sisâlûs (Gr.) : Horz gözü otu.	
su'd (A.) : Topalak otu.	
şudâ' (A.) : Baş ağrısı.	
şumûḡ (A.) : Samklar.	
şüm-ı berrî (A.) : Kurtluca.	

Kaynakça

- AKKUŞ, Mücahit (2008), *Siyâhî Karamanî Larende'î'nin Mecmâ'-i Tıp Adlı Eseri (Gramer-Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- ALGÜL, Hüseyin ve Nihat Azamat, "Emîr Sultan", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/emir-sultan> (31.01.2023).
- AY, Ümran (2000), *Nidâî, Dürr-i Manzum (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü.
- AZAMAT, Nihat "Bâlî Efendi, Sarhoş", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bali-efendi-sarhos> (01.02.2023).
- DOĞAN, Şaban (2016), "Anadolu Türk Tıbbında Şair Tabipler ve Eserleri Üzerine", *Uluslararası Türk Dinyası'nda İlmî Araştırmalar Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu, 454-467.
- GENÇ, İlhan (2000), *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevlevîyye*, Ankara: AKM Yay.
- İPEKTEN, Haluk -vd. (1988), *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- KAYA, Emel (2008), *Muhyiddin Mehi'nin Müfîd (Nazmü't-Teshîl) Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Dizin) ve Bu Eserin XV. Yüzyıl Türk Tıp Dilinin Oluşmasındaki Yeri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- KILIÇ, Filiz (2018), *Âşık Çelebi Meşâ'irü's-Şuarâ*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036.asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0> (Erişim: 31.01.2023)
- KURDOĞLU, Veli Behçet (1967), *Şâir Tabîbler*, İstanbul: Baha Matbaası.
- KUT, Günay "Ahmedî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmedi> (22.01.2023).
- KÜTÜKOĞLU, Bekir, "Ayas Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ayas-pasa> (31.01.2023).
- SUNGURHAN, Aysun (2017), *Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şu'arâ*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, E-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834.kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0> (Erişim: 01.02.2023)
- ULUSKAN Murat (2013), "İstanbul'da Bir Afyonlu Macun İşletmesi: Berş-i Rahîkî Macunhanesi (1783-1831)", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, İstanbul, S. 29, 77-106.

Sözlükler

- AYVERDİ, İlhan (2010), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük: Kubbealtı Lugatı*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı Yayıncılık.
- BEDEVIAN, Armenag K. (2021), *Resimli Çokdilli Bitki Adları Sözlüğü – Illustrated Polyglottic Dictionary of Plant Names*, İstanbul: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.
- BEDİZEL AYDIN, Mükerrim ve Sibel Murad (2019), *Nizâmü'l-Edviye*, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- DEMİR ÖZTÜRK, Nuray (2021), *Eski Anadolu Türkçesi Tıp Metinlerindeki Arapça Alıntı Kelimeler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi.
- KOÇ, Mustafa ve Eyyüp Tanrıverdi (2018), *Tahbîzü'l-Mathûn el-Kânûn Fi't-Tıb Tercümesi 6. Cild Akrabâdîn-Sözlük*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- ÖNLER, Zafer (2020), *Tarihsel Tıp Metinleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- REDHOUSE, James W (1890), *Turkish and English Lexicon New Edition*, Constantinople.
- STEINGASS, Francis Joseph (1892), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, London.
- <http://www.kamus.yek.gov.tr/>
- <http://lugatim.com/>